

European
Research Area

EUROPEAN POLICY BRIEF

INCLUD-ED:
Izobraževanje kot dejavnik družbene
vključenosti in povezanosti v Evropi

Projekt, ki poteka

Junij, 2010

SUMMARY

Cilji raziskave

INCLUD-ED je integrirani projekt, namen katerega je analizirati strategije v izobraževanju, ki krepijo družbeno kohezivnost, in tiste strategije, ki povzročajo socialno izključevanje v kontekstu evropske družbe znanja. Cilj projekta je ugotoviti ključne elemente in dobre prakse, da bi izboljšali strategije v izobraževanju in širši družbi.

Znanstveni pristop/ metodologija

Temeljna metodologija projekta je kritična komunikacijska metodologija, pri kateri nastaja znanje z intersubjektivnim dialogom, z vključevanjem tradicionalno izključenih glasov in ugotavljanjem elementov, ki krepijo družbeno kohezivnost, in tistih, ki povzročajo socialno izključenost. V projektu INCLUD-ED uporabljamo več znanstvenih metod, med drugim tudi analizo literature in strategij, kvalitativno terensko delo in kvantitativne metode.

Novo znanje in/ali evropska dodana vrednost

- Opredelitev treh različnih načinov organizacije človeških virov in razvrščanja učencev oziroma dijakov pri pouku kot so nivojski pouk, mešani razredi in vključevanje, ki vplivajo na socialno vključevanje ali izključevanje. Posebno pozornost smo posvetili mešanim razredom in vključevanju ter učinkovitosti slednjega za izboljšanje učnega uspeha vseh učencev ali dijakov.
- Opredelitev petih vrst družinske participacije in participacije skupnosti. Poudarjen je pomen programov izobraževanja družin ne samo za njihovo neposredno vključevanje v učni proces v razredu ali zunaj njega ali samo za njihovo usposabljanje.

Ključna sporočila za načrtovalce politik, šole, sindikate in civilno družbo

Med priporočili naj navedemo potrebo po tem, da strategije temeljijo na znanstvenih rezultatih in evidencah; pomembno je razlikovati med strategijami, ki krepijo socialno vključenost, in tistimi, ki povzročajo izključenost. Priporočila poudarjajo tudi učinkovitost vključevanja pri spodbujanju uspeha učencev ali dijakov, slednjega krepijo tudi družinska participacija, participacija skupnosti in predvsem izobraževalni programi za družine.

UVOD

V današnji družbi znanja je izobraževanje pomemben vir za doseganje lizbonskega cilja, da Evropa postane „najbolj konkurenčno in dinamično gospodarstvo na svetu, ki temelji na znanju in je sposobno razvijati trajnostno gospodarsko rast z več in boljšimi službami in večjo družbeno kohezivnost“. Vendar pa danes šolski sistemi ne dosegajo teh ciljev, saj so mnogi evropski državljani in skupnosti izključeni iz izobraževanja in družbe ter nimajo dostopa do virov, ki bi morali biti na voljo vsem. To situacijo lahko izboljšamo in v nedavnih raziskavah so ugotovili ključne elemente, ki šolam zagotavljajo izboljšanje tega procesa.

Namen projekta INCLUD-ED je raziskati, **kako izobraževanje lahko krepi družbeno kohezivnost v kontekstu družbe, temelječe na znanju**. Projekt ni omejen na opis elementov izobraževalnih sistemov, prav tako ne na primerjave med evropskimi državami, temveč se osredotoča na **razlago elementov, ki vplivajo na učni uspeh ali neuspeh v šoli in njihov odnos z drugimi družbenimi področji (na primer s stanovanjskim področjem, zdravstvom, zaposlovanjem ter družbeno in politično participacijo)**. Poseben poudarek je posvečen ranljivim družbenim skupinam, ki so pogosto socialno izključene (mladi, migranti, kulturne skupine, kot so na primer Romi, ženske in ljudje s posebnimi potrebami). Vključeni v projekt tudi raziskujemo, kako rezultati izobraževanja vplivajo na možnosti zaposlovanja, na dostop do stanovanj in zdravstva ter možnosti politične participacije ranljivih skupin in vseh drugih članov družbe.

Pričujoči Policy Brief predstavlja rezultate prvih 30 mesecev projekta INCLUD-ED, ki se je v glavnem osredotočal na navedene uspešne vključujoče strategije. Naj navedemo zlasti dve zadevi:

- I. Novo klasifikacijo treh različnih načinov razvrščanja učencev in dijakov ter organiziranja človeških virov, posledica katerih so različni rezultati akademskega uspeha: mešani razredi, nivojski pouk in vključevanje.
- II. Novo tipologijo družinske participacije in participacije skupnosti v šolah, ki močno vplivata na izboljšanje šolskega uspeha učencev oziroma dijakov. Poseben poudarek smo posvetili izobraževalnim programom za družine, ki pomagajo izboljšati učni uspeh učencev oziroma dijakov.

NOVO ZNANJE O OPREDELITVI USPEŠNIH STRATEGIJ VKLJUČEVANJA

Kako opredelimo mešane razrede in nivojski pouk?

V projektu INCLUD-ED smo opredelili različne obstoječe strategije razvrščanja učencev in dijakov ter organiziranje človeških virov, ki močno vplivajo na socialno izključevanje in na socialno vključevanje najranljivejših skupin v družbah Evropske unije. To so **mešani razredi, nivojski pouk in vključevanje**. Medtem ko prvi dve strategiji povzročata izključevanje, vključevanje izboljša učni uspeh in družbeno kohezivnost.

V večini **mešanih razredov** je samo en odrasli (učitelj), ki poučuje veliko skupino učencev oziroma dijakov z različnim kulturnim ozadjem in sposobnostmi. V današnjih šolah se učitelji v mešanih razredih težko odzovejo na obstoječe razlike med učenci oziroma dijaki. Zato ni ustrezno poskrbljeno za vse učence oziroma dijake.

Nivojski pouk se odziva na težko situacijo, ki je značilna za mešane razrede, tako da se prilagodijo učni načrti, ustvarjajo se skupine glede na sposobnosti, dodatni človeški viri so pogosto uporabljeni za segregiranje učencev oziroma dijakov, ki ne morejo dobro slediti pouku v razredu. Raziskovalci so odkrili negativen odnos med nivojskim poukom in učnimi rezultati; nivojski pouk namreč poveča razlike v učnih rezultatih in zmanjša učne možnosti učencev in dijakov s slabšim uspehom in tistim iz ranljivih skupin. V evropskih šolskih sistemih obstaja več načinov nivojskega pouka.

Obstajajo **štirje** glavni načini nivojskega pouka: (a) organizacija dejavnosti v razredu **po sposobnostih**; (b) organizacija **dopolnilnega pouka in dodatne pomoči, ki poteka segregirano od rednega razreda**; (c) **izključujoči individualizirani učni načrti**, ki so sestavljeni iz individualiziranega učnega načrta, prilagojenega stopnji določenega učenca oziroma dijaka, rezultat katerega je znižanje ravni uradnega učnega načrta; in (d) **izključujoča izbira**, pri kateri pride do izbiranja med različnimi predmeti v učnem načrtu, ki povzroči neenake akademske in družbene poti v prihodnosti.

Kako razlikujemo med mešanimi razredi in vključevanjem?

Enega izmed glavnih izzivov predstavlja razločevanje med *vključevanjem* in *mešanimi razredi*. Študije in statistike primerjajo nivojski pouk z mešanimi razredi in vključevanjem, pri čemer mnoge ne ločijo med slednjima. Ko učitelje vprašajo, če ločujejo učence in dijake ali če prilagajajo uradni učni načrt glede na sposobnosti, odgovarjajo z da ali ne. Za tiste učitelje, ki odgovorijo negativno, se šteje, da izvajajo mešane prakse, pri tem se jih ne razlikuje od tistih, ki izvajajo vključujoče prakse. Zato moramo, da bi analizirali učinke nivojskega pouka in vključevanja, ločevati med vključevanjem in mešanimi razredi. To je potrebno zato, ker so posledice navedenih načinov razvrščanja vidne v različnih situacijah v izobraževanju in različno učinkujejo na učence oziroma dijake.

Kako opredeljujemo vključujoče prakse?

Če izobražujemo učence oziroma dijake z različnimi sposobnostmi skupaj (*mešani razredi*), s tem še ni zagotovljen učinkovit odziv na razlike med učenci oziroma dijaki. Za nivojski pouk je značilno, da se dodelijo dodatni človeški viri, da pomagajo učencem oziroma dijakom z več težavami, vendar pa se to dogaja tako, da so otroci razvrščeni po sposobnostih ali v različnih razredih. Po drugi strani pa **vključevanje** uporabi iste človeške vire, ki so uporabljeni pri segregiranih izobraževalnih praksah, cilj vključujočih praks je, da so učenci oziroma dijaki z več težavami v rednih razredih, da se izobražujejo vsi otroci skupaj.

V nasprotju z mešanimi razredi pri vključevanju vsi učenci oziroma dijaki aktivno sledijo učnemu procesu ob pomoči učitelja in drugih človeških virov. Vključujoči pristop ne zagotavlja samo enakih možnosti, njegov cilj je tudi doseči enake rezultate vseh otrok.

V Evropi obstaja **pet** različnih načinov vključevanja: (a) **razredi z učenci oziroma dijaki s heterogenimi sposobnostmi** z dodatnimi človeškimi viri v rednem razredu; (b) **vključujoči razdeljeni razredi**; (c) **podaljšanje učnega časa** v daljšem šolskem dnevu, ali dejavnosti, ki promovirajo družinsko podporo in izobraževanje v šoli ali doma; (d) vključujoči **individualizirani učni načrti** in (e) **vključujoča izbira**.

	MEŠANI RAZREDI	NIVOJSKI POUK		VKLJUČEVANJE	
Temelji na	Enake možnosti	Razlika		Enakopravnost rezultatov Enakopravnost razlik	
Homogene ali heterogene skupine?	Heterogene	Homogene		Heterogene	
Koliko človeških virov je uporabljenih?	En učitelj	Več kot en učitelj		Več kot en učitelj	
Vsi skupaj ali ločeno?	Skupaj	Ločeni		Skupaj	Ločeni
	Razredi z učenci oziroma dijaki z različnimi sposobnostmi	Organizacija dejavnosti v razredu glede na sposobnosti. Lahko se dogaja (a) v različnih razredih ali (b) v istem razredu.	Dopolnilni pouk in dodatna podpora, ki potekata ločeno od rednega razreda	Razredi z učenci ali dijaki s heterogenimi sposobnostmi s prerazporejenimi človeškimi viri	Vključujoči razdeljeni razredi z učenci ali dijaki z različnimi sposobnostmi

Vir: INCLUD-ED (2010). Analiza dobrih praks v evropskih šolskih sistemih. Ljubljana, Bruselj: Andragoški center Slovenije, Evropska komisija.

NOVO ZNANJE O DRUŽINSKI PARTICIPACIJI IN PARTICIPACIJI SKUPNOSTI

Ob upoštevanju evidenc, da sta družinska participacija in participacija članov skupnosti pomemben vir za izboljšanje vključevanja v izobraževanje in družbo, smo opredelili pet vrst družinske participacije in participacije skupnosti, ki različno vplivajo na učni uspeh otrok:

1. Informativna participacija	▪ Starši se informirajo o šolskih dejavnostih, funkcioniranju šole in odločitvah, ki so bile že sprejete. ▪ Starši ne sodelujejo pri odločitvah šole. ▪ Na roditeljskih sestankih se starši obvestijo o teh odločitvah.
2. Posvetovalna participacija	▪ Starši lahko le omejeno vplivajo na odločanje. ▪ Participacija temelji na posvetovanju z družinami. ▪ Sodelujejo v organih šole.
3. Participacija pri odločanju	▪ Člani skupnosti sodelujejo pri procesih odločanja tako, da postanejo predstavniki v organih odločanja. ▪ Družinski člani in člani skupnosti spremljajo uspeh šole v povezavi s šolskimi rezultati.
4. Participacija pri evalvaciji	▪ Družinski člani in člani skupnosti so udeleženi pri učnih procesih otrok tako, da pomagajo evalvirati njihov učni napredek. ▪ Družinski člani in člani skupnosti so udeleženi pri evalvaciji šole.
5. Participacija v izobraževanju	▪ Družinski člani in člani skupnosti so udeleženi pri učnih dejavnostih učencev oziroma dijakov med rednimi učnimi urami in po pouku. ▪ Družinski člani in člani skupnosti so udeleženi pri izobraževalnih programih, ki ustrezajo njihovim potrebam in pomagajo ustvarjati interakcije, ki izboljšujejo učni uspeh otrok.

Kako s participacijo skupnosti presežemo neenakopravnosti?

Raziskave so pokazale, da med petimi vrstami družinske participacije in participacije skupnosti **participacija pri odločanju, participacija pri evalvaciji ter participacija pri izobraževanju najmočneje vplivajo na učni uspeh otrok**. Pri teh vrstah participacije so družine bolj vključene v šolo in lahko uspešneje vplivajo na odločitve šole.

NOVO ZNANJE O IZOBRAŽEVANJU DRUŽIN IN ČLANOV SKUPNOSTI

**Kako izobraževanje
družin pomaga izboljšati
učni uspeh?**

Dosedanje teorije in raziskave so pokazale, da spodbujanje **kulturnih interakcij in interakcij med učenci oziroma dijaki in družbenimi agensi, zlasti družinskimi člani, pomagajo izboljšati učni uspeh otrok**. Na žalost pa so rezultate teh raziskav zreducirali na nekaj kazalnikov, kot so izobrazbena raven staršev ali število knjig, ki jih imajo doma. Zaradi te redukcije so zmotno mislili, da so ti kazalniki edini, pri tem pa so pozabili na druge pomembne kazalnike, kot je na primer udeležba družinskih članov v učnem procesu.

Z vidika navedene perspektive bi morali počakati, da starši dosežejo višjo izobrazbeno raven, da bi se izboljšal šolski uspeh njihovih otrok. Raziskava projekta INCLUD-ED je pokazala, da **lahko premagamo ta determinizem**. Nekateri programi izobraževanja družin in vključevanja članov skupnosti, ki spodbujajo kulturne interakcije in interakcije v izobraževanju, **so pomagali izboljšati učni uspeh tudi tistih otrok, ki imajo doma malo knjig ali pa imajo njihovi starši nižjo izobrazbeno raven**. To so zlasti tisti izobraževalni programi, ki upoštevajo potrebe družinskih članov in članov skupnosti. Ustvarjanje kulturnih in izobraževalnih prostorov, kjer se družinski člani in člani skupnosti lahko aktivno učijo, krepi tiste interakcije, za katere je dokazano, da izboljšujejo učni uspeh otrok.

**KLJUČNA
SPOROČILA**
O RAZVRŠČANJU
UČENCEV OZIROMA
DIJAKOV IN
ORGANIZACIJI
ČLOVEŠKIH VIROV

Priporočila za
načrtovalce politik

- **Reforme in strategije v izobraževanju, ki temeljijo na dobrih praksah, izboljšajo šolski uspeh.** Strategije v zdravstvu temeljijo na tem, da poskušajo zagotavljati implementacijo zdravljenj, o katerih znanstvena skupnost meni, da so uspešna. Podobno tudi strategije v izobraževanju, ki so naravnane k implementaciji dobrih praks, ugotovljenih v znanstvenih raziskavah, precej izboljšajo učne rezultate vseh otrok.
- **Treba je preprečiti segregacijo otrok iz ranljivih skupin v izobraževalnih ustanovah za otroke s posebnimi potrebami.** Raziskave so pokazale, da segregacija otrok iz etničnih manjšin (kot na primer Romov), učencev s pomanjkljivim znanjem jezika države sprejema (na primer migrantov) ter otrok s posebnimi potrebami v izobraževalne ustanove za otroke s posebnimi potrebami povečuje osipništvo in krepí rasizem. **Namesto tega moramo spodbujati vključujoče prakse v redne šole.** Uspešna alternativa, ki krepí šolski uspeh vseh otrok, je implementacija vključujočih praks v rednih šolah.
- **Nivojski pouk** (segregacija učencev oziroma dijakov glede na njihove sposobnosti v šoli) reproducira ali znižuje učni uspeh manj uspešnih otrok. Zato **se moramo nivojskemu pouku izogibati in ga nadomestiti z vključujočimi načini razvrščanja učencev oziroma dijakov.**
- **Mešani razredi** kot način organiziranja heterogenih razredov, (kjer so vsi otroci skupaj z enim učiteljem), **morajo postati stvar preteklosti. Namesto njih je treba spodbujati vključujoče prakse, ki so v informacijskem obdobju, v katerem živimo, najuspešnejše.**
- **Spodbujati je treba vključujoče prakse zlasti za otroke iz ranljivih skupin,** da bi izboljšali učni uspeh vseh otrok in interakcije med skupinami v razredih in šolah. **Obstajajo različne vključujoče prakse, ki so se izkazale kot uspešne: heterogene skupine z dodatnimi človeškimi viri, vključujoči razdeljeni razredi, podaljšanje učnega časa (med poukom in po njem), vključujoči individualizirani učni načrti in vključujoča izbira.** Raziskovalci so ugotovili, da so interaktivne skupine zelo uspešna oblika heterogenih skupin s prerazporejenimi človeškimi viri.

KLJUČNA SPOROČILA

O VKLJUČEVANJU ČLANOV SKUPNOSTI IN DRUŽINSKIH ČLANOV

Priporočila za načrtovalce politik

- **Treba je ustvarjati strategije, da se ustvari in/ali okrepi participacija družinskih članov in članov skupnosti v učnih dejavnostih, pri razvoju učnih načrtov in evalvaciji ter odločanju v šoli.** Iz rezultatov raziskav je razvidno, da tovrstne participacije izboljšajo učni uspeh učencev in dijakov bolj, kot če so družinski člani in člani skupnosti prisotni samo na slavnostnih prireditvah ali so le obveščeni.
- **Zlasti je treba spodbujati participacijo družinskih članov iz ranljivih družin** (migranti, kulturne manjšine, ljudje s posebnimi potrebami), **saj tovrstna participacija izboljša učni uspeh njihovih otrok.**
- **Treba je razvijati strategije za spodbujanje izobraževanja družinskih članov v šolah.** Te strategije morajo temeljiti na evidencah o izobraževalnih programih za družine, s katerimi so učenci in dijaki iz družin z nižjim družbenoekonomskim statusom dosegli odlične učne uspehe.

Nadaljnje branje

Aubert, A.; Flecha, A.; García, C.; Flecha, R. & Racionero, S. (2008). *Aprendizaje dialógico en la sociedad de la información*. Barcelona: Hipatia Editorial.

Beck-Gernsheim, E.; Butler, J. & Puigvert, L. (2003). *Women and social transformation*. New York: Peter Lang.

Castells, M., Freire, P., Flecha, R. Giroux, H., Macedo, D., & Willis, P. (1999). *Critical education in the new information age*. Lanham, MD: Roman & Littlefield.

European Commission. (2000). *European Report of the Quality of Education. Sixteen quality indicators. Report based on the work of the Working Committee on Quality Indicators*. <http://ec.europa.eu/education/policies/educ/indic/rapinen.pdf>

European Commission. (2005). *Communication from the Commission on the Social Agenda (2005-2010)*. Brussels, February 2005. COM (2005) 33.

European Commission. (2006). Commission staff working document. Accompanying document to the *Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Efficiency and equity in European education and training systems*. SEC (2006) 1096, Brussels, September 2006.

Gómez, J. & Vargas, J. (2003). Why Roma do not like mainstream schools: voices of a people without territory. *Harvard Educational Review*, 73(4), 559-90.

Več informacij

E-naslov: includ-ed@ub.edu
Tel: +34 93 403 45 47/48

ali:

E-naslov: natalija.vrecer@acs.si
Tel.: + 386 (01) 5842 580

<http://www.ub.edu/includ-ed>
